

3 · 4

31 / 1983

***Slovenský
národopis***

Na obálke: 1. strana: Matka s dieťaťom. Lučivná, o. Poprad. Foto J. Nový, 1959,
Archív NÚ SAV

4. strana: Rodina. Detail z tabulovej maľby Majstra Pavla z Levoče. Levoča, okolo r. 1520. Tento, ako aj ostatné historicky staršie obrazové doklady, sú z pripravovanej práce PhDr. Sone Kovačevičovej, CSc. o ikonografických materiáloch dokladajúcich život ľudu na Slovensku od VIII. do XVIII. storočia.

Obrazový dokumentárny materiál v čísle poukazuje na historické korene a vývin tradícií rodinného života a spolunažívania, ktorého jednotlivé elementy a zložky pretrvávajú dodnes.

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Viera Gašparíková

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Adam Pranda, Antonín Robek

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ÚLOHA RODINY V ETNOKULTÚRNYCH PROCESOCH V PODMIENKACH SOCIALIZMU

- Úvod (Božena Filová) 344
- Filová, B. (ČSSR): Súčasná rodina ako miesto pôsobenia tradícií spôsobu života 350
- Drobiževová, L. M. (ZSSR): Etnosociologické štúdium rodiny v ZSSR a možnosti porovnávacích výskumov 361
- Todorov, D. (BLR): Obsah, štruktúra a intenzita kultúrneho využitia súčasnej bulharskej rodiny 367
- Biernacka, M. (PLR): Rodinné vzťahy a väzby v dedinskej spoločnosti — tradície a premeny 377
- Morvayová, J. (MLR): Premeny rodinných sviatkov v období socializmu 386
- Griepentrogová, G. (NDR): K niektorým zmenám v partnerských vzťahoch v manželstvách a rodinách pracovne aktívneho obyvateľstva magdeburskej oblasti medzi rokmi 1900 až 1960 399
- Radovanovičová, M. (SFRJ): Podstatné znaky súčasných procesov premien v dedinskej rodine v Srbsku (Etnologický aspekt) 407
- Ždanková, T. A. (ZSSR): Štúdium zmien v tradičnej štruktúre rodiny u národov Strednej Ázie v podmienkach socializmu 414
- Makavejevová, L. (BLR): Etnosociálne aspekty rozvoja súčasných manželských a rodinných vzťahov 427
- Kašubová, M. S. (ZSSR): Tradície a inovácie vo vnútorodinných vzťahoch u národov Juhoslávie 435
- Szyferová, A. (PLR): Procesy premien kultúrnej tradície v miešaných manželstvách na území severného Poľska 445
- Antonić, D. (SFRJ): Autorita starešinu v tradičnej a súčasnej rodine 454
- Divacová, Z. (SFRJ): Súčasná transformácia úloh členov rodiny v obradoch 459
- Provazník, D. (ČSSR): Teoreticko-metodologické problémy výskumu rodiny (Sociologické hľadisko) 466
- Malá, E. (ČSSR): Vplyv kultúrnej orientácie rodiny na kultúrny vývoj detí (Sociologická analýza diferencovaných typov rodín) 479
- Robek, A. (ČSSR): Integrační a desintegrační tendence malé etnické skupiny 487
- Heroldová, I. (ČSSR): Predávaní etnokultúrnych informácií v etnicky homogenných a etnicky heterogenných rodinách 494
- Pranda, A. (ČSSR): Základné činitele procesu prenášania etnokultúrnych tradícií 501
- Kandert, J. (ČSSR): Štruktúra rodiny a tradície 517
- Salner, P. (ČSSR): K postaveniu osôb v dôchodkovom veku v súčasnej vidieckej rodine 524
- Ratica, D. (ČSSR): Rodinná výchova ako forma intergeneračného prenosu etnokultúrnych tradícií 534
- Čukan, J. (ČSSR): K problematike rodinného života baníckej dediny v kapitalizme a v socializme 541
- Štibrányiová, T. (ČSSR): Neúplné rodiny ako problém etnografického štúdia 552
- Rychlíková, M. (ČSSR): K niektorým problémom postavenia ženy v dôchodkovom veku v dedinskej ro-

dine	557	C. Zálešák: Folklórne hnutie na Slovensku (Milan Leščák)	648
Sigmundová, M. (ČSSR): K otázke tradície jedného dieťaťa v rodine	561	Umění a řemesla (Viera Feglová)	649
Stoličná, R. (ČSSR): Vplyv rodiny na udržiavanie tradičných prvkov v stravovaní	569	Kniha o Faustovi (Zora Vanovičová)	650
Profantová, Z. (ČSSR): Antitéza — funkčný prostriedok vyjadrenia patriarchálno-rodinných vzťahov v slovenských prísloviach	575	P. Horák: Struktura a dějiny. Ke kritice filosofického strukturalismu ve Francii (Rasta Stoličná)	651
Kočiš, F. (ČSSR): Kultúra jazykového prejavu v rodine	582	Sozialkultur der Familie (Peter Salner)	652
Gašparíková, V. (ČSSR): Rodina a rozprávačská tradícia	588	Nestelberg (Ema Drábiková)	654
Kiliánová, G. (ČSSR): Význam medzigeneračných vzťahov pre transmisiu ľudovej prózy na Kysuciach	593	Staryj Peterburg (Adam Pranda)	656
Krekovičová, E. (ČSSR): Miesto rodiny v mechanizme fungovania a transmisie piesní v dedinskom prostredí	601	The Future of pastoral Peoples (Peter Podolák)	658
		Geschichte der deutschen Volksdichtung (Mária Kosová)	660
		Truhen und Kästchen (Eva Večerková)	661
		OBSAH 31. ROČNÍKA	663
		СОДЕРЖАНИЕ	
ROZHLADY		РОЛЬ СЕМЬИ В ЭТНОКУЛЬТУРНЫХ ПРОЦЕССАХ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛИЗМА	
Pozdrav Michalovi Markušovi k sedemdesiatke (Adam Pranda)	607	Введение (Божена Филова)	344
Vývoj záujmu o etnografický výskum rodiny a jeho súčasné tendencie v západnej etnografii (Viera Urbančová)	611	Филова, Божена (ЧССР): Современная семья как место воздействия традиций образа жизни	350
K otázke etnokultúrneho charakteru súčasnej rodiny v západnej Afrike (Juraj Vámoš)	617	Дробижева, Л. М. (СССР): Этносоциологическое изучение семьи в СССР и возможности сравнительных исследований	361
Medzinárodná konferencia MKKKB v Szentendre (Ján Botík)	619	Тодоров, Д. (Булгария): Содержание, структура и интенсивность культурного потребления в современной болгарской семье	367
Pracovný seminár o etnických procesoch (Magdaléna Paríková)	625	Биернацка, М. (Польша): Семейные отношения в деревенском обществе — традиция и перемены	377
Činnosť Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV v roku 1982 (Peter Salner)	628	Морван, Й. (Венгрия): Перемены семейных праздников в период социализма	386
RECENZIE A REFERÁTY		Грипентрог, Г. (ДДР): К некоторым изменениям в партнерских отношениях в браке и семье активного трудового населения деревень Магдебургской области в период 1900—1960 гг.	399
Socializace vesnice a proměny lidové kultury (Adam Pranda)	632	Радованович, М. (Югославия): Существенные знаки современных процессов изменений в деревенской семье в Сербии	407
R. Jeřábek a kol.: Proměny jihomoravské vesnice (Ján Podolák)	634	Жданко, Т. А. (СССР): Изучение изменений традиционной структуры семьи у народов Средней Азии в условиях социализма	414
Stratigraphische Probleme der Volksmusik in den Karpaten und auf dem Balkan (Soňa Burlasová)	637	Макавеева, Л. (Булгария): Этносоциальные аспекты развития современных супружеско-семейных отношений	427
Opera ethnologica 8. ČSAV — Etnografický atlas I. (Peter Slavkovský)	639		
J. Podolák: Tradičné ovčiarstvo na Slovensku (Viera Urbančová)	640		
V. Nosálová: Slovenský ľudový odev (Viera Urbančová)	642		
J. Paličková-Pátková: Ľudové kožušníctvo na Slovensku (Viera Urbančová)	644		
M. Komorovská: Slovenské črπάky (Jarmila Paličková - Pátková)	647		

Кашуба, М. С. (СССР): Традиции и инновации во внутрисемейных отношениях у народов Югославии	435
Шифер, А. (Польша): Перемены культурной традиции в смешанных браках в северных областях Польши	445
Антониц, Д. (Югославия): Авторитет старейшины в традиционной и современной семье	454
Дивац, З. (Югославия): Современные трансформации ролей членов семьи в обрядах	459
Провазник, Д. (ЧССР): Теоретико-методологические проблемы семьи в ЧССР	466
Мала, Э. (ЧССР): Влияние культурной ориентации семьи на культурное развитие детей	479
Робек, А. (ЧССР): Тенденции интеграции и десинтеграции небольшой этнической группы	487
Херолдова, И. (ЧССР): Передача этнокультурной информации в этнически однородных и этнически неоднородных семьях	494
Пранда, А. (ЧССР): Основные факторы процесса передачи этнокультурных традиций	501
Кандерт, И. (ЧССР): Структура семьи и традиция	517
Салнер, П. (ЧССР): К положению лиц пенсионного возраста в современной словацкой деревенской семье	524
Ратица, Д. (ЧССР): Семейное воспитание как форма межпоколенной передачи этнокультурной информации	534
Чукан, Я. (ЧССР): К проблематике семейной жизни шахтерской деревни при капитализме и при социализме	541
Штибрани, Т. (ЧССР): Неполные семьи как проблема этнографического изучения	552
Рихликова, М. (ЧССР): Положение женщины пенсионного возраста в семье в начале 80-х годов 20-го века	557
Сигмундова, М. (ЧССР): К вопросу традиции системы одного ребенка в семье	561
Столична, Р. (ЧССР): Влияние семьи на сохранение традиционных элементов в питании	569
Профантова, З. (ЧССР): Антитеза — функциональное средство выражения патриархально-семейных отношений в словацких пословицах	575
Кочиш, Ф. (ЧССР): Культура языкового проявления в семье	582
Гашпарикова, В. (ЧССР): Семья и рассказчицкая традиция	588

Киллианова, Г. (ЧССР): Значение межпоколенных отношений для трансмиссии народной прозы на Кисуцах	593
Крековичова, Э. (ЧССР): Место семьи в механизме функционирования и трансмиссии песни в деревенской среде	601

ОБЗОРЫ

Юбилей Д-ра Михала Маркуша, канд. наук (Адам Пранда)	607
Развитие интереса к этнографическому исследованию семьи и его современные тенденции в западной этнографии (Вера Урбанцова)	611
К вопросу этнокультурного характера современной семьи западной Африки (Юрай Вamoши)	617
Международная конференция МКККБ в Сентендре (Ян Ботик)	619
Рабочий семинар о этнических процессах (Магдалена Парикова)	625
Деятельность Словацкого этнографического общества САН в 1982 г. (Петер Салнер)	628

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА ЗА 31-й ГОД ИЗДАНИЯ

INHALT

DIE AUFGABE DER FAMILIE IN DEN ETHNOKULTURELLEN PROZESSEN IN DEN BEDINGUNGEN IN SOZIALISMUS	
Einleitung (B. Filová)	344
Filová, Božena (ČSSR): Die gegenwärtige Familie als Wirkungsort der Traditionen der Lebensweise	350
Drobiževa, L. M. (UdSSR): Ethno-soziologisches Studium der Familie in der UdSSR und die Möglichkeiten der komparativen Forschungen	361
Todorov, D. (Bulgarien): Inhalt, Struktur und Intensität des Kulturverbrauches in der heutigen bulgarischen Familie	367
Biernacka, M. (Polen): Familienbeziehungen in der Dorfgemeinschaft	377
Morvay, J. (Ungarn): Die Wandlungen der Familienfeiertage in der Epoche des Sozialismus	386
Griepentrog, G. (DDR): Zu einigen Veränderungen der Partnerbeziehun-	

gen in den Ehen und Familien der werkstätigen Dorfbevölkerung der Magdeburger Börde zwischen 1900 und 1960	399	sion ethnokultureller Informationen zwischen den Generationen	534
Radovanović, M. (Yugoslawien): Wesentliche Merkmale der gegen- wärtigen Veränderungsprozesse in der dörflichen Familie in Serbien	407	Čukan, J. (ČSSR): Zur Problematik des Familienlebens in den Bergen- arbeiterdörfern im Kapitalismus und im Sozialismus	541
Ždanko, T. A. (UdSSR): Studium der Veränderungen in der traditionellen Familienstruktur der Völker in der Mittleren Asien in der sozialistischen Bedingungen	414	Štibrányiová, T. (ČSSR): Die un- vollständigen Familien als Problem des ethnographischen Studiums	552
Makaveeva, L. (Bulgarien): Ethno- soziale Aspekte in der Entwicklung der heutigen Ehe- und Familienbe- ziehungen	427	Rychlíková, M. (ČSSR): Die Stel- lung der Frau im Rentenalter in der Familie zu Beginn der achziger Jahre des 20. Jahrhunderts	557
Kašuba, M. S. (UdSSR): Traditionen und Innovationen in den Interfami- lienbeziehungen der Völker Yugosla- wiens	435	Sigmundová, M. (ČSSR): Zur Fra- ge des Einkindsystems in der Fami- lie	561
Szyfer, A. (Polen): Die Veränderun- gen in der Volkskultur und das Wir- ken der Tradition in den Mischehen in den nördlichen Gebieten Polens	445	Stoličná, R. (ČSSR): Die Einfluss der Familie auf die Beibehaltung traditioneller Elemente in der Bekös- tigung	569
Antonić, D. (Yugoslawien): Die Autorität des Stammesältesten in der traditionellen und in der heutigen Familie	454	Profantová, Z. (ČSSR): Die Anti- these — ein funktionelles Mittel patri- archale Familienbeziehungen in den slowakischen Sprichwörtern aus- zudrücken	575
Divac, Z. (Yugoslawien): Die derzei- tigen Veränderungen in den Rollen der Familienglieder bei den Zeremonien in der Familie	459	Kočiš, F. (ČSSR): Die Kultur der sprachlichen Äusserungen in der Fami- lie	582
Provazník, D. (ČSSR): Theore- tisch-methodologische Probleme bei der Erforschung der Familie in der ČSSR	466	Gašparíková, V. (ČSSR): Die Fami- lie und die Erzähltradition	588
Malá, E. (ČSSR): Der Einfluss der kul- turellen Orientierung der Familie auf die Kulturentwicklung der Kin- der	479	Kiliánová, G. (ČSSR): Die Bedeu- tung der Beziehungen zwischen den Generationen für die Transmission der volkstümlichen Prosa im Kysuce- Gebiet	593
Robek, A. (ČSSR): Integrations- und Desintegrationstendenzen einer klei- ner ethnischen Gruppe	487	Krekovičová, E. (ČSSR): Die Stel- lung der Familie im Mechanismus der Funktion und Transmission der Volkslieder in der dörflichen Um- welt	601
Heroldová, I. (ČSSR): Die Übergabe ethnokultureller Informationen in ethnisch homogenen und ethnisch he- terogenen Familien	494	RUNDSCHAU	
Pranda, A. (ČSSR): Grundlegende Faktoren des Prozesses der Trans- mission ethnokulturellen Traditio- nen	501	Gruss für PhDr. Michal Markuš, CSc. zum 70. Geburtstag (Adam Pranda)	607
Kandert, J. (ČSSR): Die Struktur der Familie und die Tradition	517	Entwicklung des Interesses für die eth- nographische Forschung der Familie und ihre gegenwärtige Tendenzen in der westlichen Ethnographie (Viera Urbanová)	611
Salner, P. (ČSSR): Die Position der Personen im Rentenalter in der heuti- gen slowakischen ländlichen Fami- lie	524	Zur Frage des ethnokulturellen Cha- racters der gegenwärtigen Familie in Westafrika (Juraaj Vámoš)	617
Ratica, D. (ČSSR): Die Erziehung in der Familie als Form der Transmis-		Internationale Konferenz IKKKB in Szentendre (Ján Botík)	619
		Arbeitsseminar über die ethnischen Prozesse (Magdaléna Paríková)	625
		Tätigkeit der Slowakischen ethnogra- phischen Gesellschaft bei der Slowa-	

kischen Akademie der Wissenschaften im Jahre 1982 (Peter Salner) . 628

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

ROLE OF THE FAMILY IN ETHNO-CULTURAL PROCESSES UNDER THE CONDITIONS OF SOCIALISM

Introduction (Božena Filová)	344
Filová, Božena (Czechoslovakia): The present day family as the place of activity of the traditions charac- terizing the way of life	350
Drobiževa, L. M. (USSR): The eth- nosociological study of the family in the USSR and the possibilities of comparative researches	361
Todorov, D. (Bulgaria): The content, structure and intensity of the present Bulgarian family	367
Biernacka, M. (Poland): The family relationships in the rural communi- ty — traditions and transformations	377
Morvay, J. (Hungary): The transfor- mations of family holidays in the pe- riod of socialism	386
Griepentrog, G. (GDR): On some changes affecting the relationships of partners in marriages and families of the population of Magdeburg region actively involved in the working pro- cess of a small ethnical group	399
Radovanović, M. (Yugoslavia): The fundamental features of the re- cent transformation processes in the village family in Serbia	407
Ždanko, T. A. (USSR): The investi- gation of changes in the traditional family structure in the Middle Asia nations under socialism	414
Makaveeva, L. (Bulgaria): The eth- nosocial aspects in the development of the present day matrimonial and family relationships	427
Kašuba, M. S. (USSR): Traditions and innovations in the intrafamily re- lationships of Yugoslavia nations	435
Szyfer, A. (Poland): The transforma- tions of folk culture and acting of traditions in the mixed families of the northern regions of Poland	445
Antonić, D. (Yugoslavia): The authority of the senior in the tradi- tional and present day family	454
Divac, Z.: (Yugoslavia): The present- day transformations concerning the	

tasks of the family members in ce- remonies	459
Provazník, D. (Czechoslovakia): Theoretical and methodological prob- lems of the family research	466
Malá, E. (Czechoslovakia): The in- fluence of cultural orientation of the family on cultural development of the children	479
Robek, A. (Czechoslovakia): The in- tegration and disintegration tenden- cies of a small ethnical group	487
Heroldová, I. (Czechoslovakia): The transmission of ethnocultural infor- mation in ethnically homogenous and heterogenous families	494
Pranda, A. (Czechoslovakia): The ba- sic factors representing the process of transmitting the ethnocultural tra- ditions	501
Kandert, J. (Czechoslovakia): The structure of family and the tradition	517
Salner, P. (Czechoslovakia): On the status of persons at the retirement age in the present day village family	524
Ratica, D. (Czechoslovakia): The fa- mily upbringing as a form of inter- generation transmission of the eth- nocultural traditions	534
Čukan, J. (Czechoslovakia): On the problems related to the family life of miner's village in capitalism and so- cialism	541
Štibrányiová, T. (Czechoslovakia): Incomplete families as a problem of ethnographical study	552
Rychlíková, M. (Czechoslovakia): On some problems concerning the po- sition of women of retirement age in the village family	557
Sigmundová, M. (Czechoslovakia): To the question dealing with the tra- dition of a single child in family	561
Stoličná, R. (Czechoslovakia): The family influence on preserving the traditional elements in food	569
Profantová, Z. (Czechoslovakia): Antithesis — a functional means of expressing the patriarchal—family relationships in Slovak proverbs	575
Kočiš, F. (Czechoslovakia): The cul- ture of speech utterance in the fa- mily	582
Gašparíková, V. (Czechoslovakia): The family and the tradition of sto- ry-teller	588
Kiliánová, G. (Czechoslovakia): The significance of the intergeneration re- lations for the transmission of folk prose in Kysuce region	593

Krekovičová, E. (Czechoslovakia):
 The position of family in the mechanism of functioning and transmission of songs in the village environment .

601

COMMENTARY

The jubilee of Ph. D. Michal Markuš (Adam Pranda)
 The development of interest in ethnographical family research and its presents day trends in western ethnography (Viera Urbancová)

607

611

Ethnocultural character of the present day family in West Africa (Juraj Vámoš)
 International conference IKKKB in Szentendre (Ján Botík)
 Working seminar on ethnic processes (Magdaléna Paríková)
 Activity of the Slovak Ethnographic Society at the Slovak Academy of Sciences in 1982 (Peter Salner)

617

619

625

628

BOOKREVIEWS AND REPORTS

CONTENTS OF THE 31TH VOLUME

NEÚPLNÉ RODINY AKO PROBLÉM ETNOGRAFICKÉHO ŠTÚDIA (Náčrt problematiky)

TÁŇA ŠTIBRÁNYIOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

V priebehu roku 1982 sme uskutočnili výskum štruktúry a foriem súčasnej slovenskej vidieckej rodiny vo vybraných obciach okresov Trnava a Spišská Nová Ves. Tieto obce sa odlišujú veľkosťou i vývinovou perspektívou. Ak máme charakterizovať prostredie, v ktorom rodina funguje, z hľadiska jeho dynamiky môžeme rozlišovať tieto tri druhy:

1. Dedina demograficky stagnujúca — v ktorej nedochádza k výraznému odchodu obyvateľstva. Obyvatelia nachádzajú v obci zamestnanie, charakter práce sa nemení (napr. niektoré banícke obce na Spiši).

2. Dedina divergentná — kde dochádza k odchodu prevažne mladšej a strednej generácie z rôznych príčin (za vzdelaním, zamestnaním, kvôli zmene životného štýlu, atď.) do obcí väčších (napr. Horná Krupá, okr. Trnava) a staršia generácia v obci ostáva.

3. Dedina konvergentná — do ktorej prichádzajú prevažne mladí ľudia za prácou, keďže sú tam výhodné pracovné podmienky (prosperujúce družstvo, priemysel, atď.). Dochádza tu k znižovaniu vekového priemeru obyvateľstva a obec postupne nadobúda charakter mesta aj s jeho atribútmi (napr. Dolná Krupá, okr. Trnava).

Vo všetkých troch typoch obcí existujú však zložité interakcie, ktoré sa ku-

mulujú v rodine a spätne pôsobia na lokálnu societu. Inakšie sa formujú a fungujú vzťahy rodiny k lokálnemu spoločenstvu v stagnujúcej obci, inakšie v divergentnej alebo konvergentnej. Ďalej je nevyhnutné brať do úvahy prevažujúce hlavné zamestnanie obyvateľstva, teda či sa jedná o obec poľnohospodársku, banícku, s vybudovaným priemyslom, prípadne kovoŕnícku. Nie je zanedbateľná aj otázka konfesionalnej príslušnosti obyvateľstva.

Hoci pôvodné zameranie výskumu bolo iné, pri vyhodnocovaní materiálu sa ukázala zaujímavá skutočnosť, Prakticky vo všetkých skúmaných obciach mali väčšie alebo menšie zastúpenie rodiny, v ktorých z rôznych dôvodov chýbal jeden z manželských partnerov. Podrobnejšia analýza vzorky ukázala, že v závislosti od formy a vekového zloženia rodiny sa absencia jednotlivých jej členov prejavuje rôznymi spôsobmi. Domnievame sa, že sledovanie tohto typu rodiny v širších súvislostiach (v rámci lokálneho spoločenstva) nám môže pomôcť pri hlbšom poznávaní vzťahov, ktoré sú popri úplných rodinách zatlačené do pozadia. Keďže sa zatiaľ jedná len o štádium formovania problému, predkladáme tieto úvahy na diskusiu.

Prvý okruh problémov predstavuje príčiny vzniku neúplných rodín. Ukáza-

lo sa, že tieto príčiny môžeme zaradiť do viacerých skupín: 1. najčastejšou príčinou je úmrtie jedného z manželských partnerov; 2. odchod jedného člena rodiny v dôsledku rozvodu alebo rozchodu; 3. slobodné matky. Každá z týchto skupín umožňuje etnografovi iný pohľad na skúmanú problematiku, teda na fungovanie rodiny a jej miesto v lokálnom spoločenstve.

V prípade úmrtia jedného člena rodiny môžeme sledovať postoje spoločenstva k pozostalým. I keď úmrtie je prirodzeným štádiom životného cyklu, z nášho hľadiska je zaujímavé najmä to, ktoré skupiny akými formami a v akej miere vypomáhajú pozostalým. Zároveň je zrejme, že určitý postoj je ovplyvnený konkrétnou situáciou v závislosti od zloženia a vekovej štruktúry rodiny. Odlišné sú postoje okolia k pozostalým v prípade úmrtia staršieho človeka a človeka, po ktorom zostáva nielen manželský partner, ale i deti. V takejto rodine dochádza k nahradzovaniu mŕtveho a tým k posunu pri vykonávaní jednotlivých činností. Predpokladáme, že analýza týchto posunov môže prispieť k lepšiemu pochopeniu interpersonálnych vzťahov rodiny úplnej.

Postoj lokálneho spoločenstva k prípadnému rozvodu alebo rozchodu manželských partnerov je vo veľkej miere determinovaný historickými, socio-profesionálnymi, konfesijnými a inými faktormi. Táto časť skúmanej problematiky môže priniesť zaujímavé poznatky pre pochopenie tradícií morálky, minulého, ale i súčasného lokálneho spoločenstva. Zaujímavé výsledky môže priniesť sledovanie postojov spoločenstva k narušiteľovi normy, či k „poškodeným“.

Postavenie slobodných matiek v súčasnom lokálnom spoločenstve možno rozoberať z hľadiska morálnych kategórií, pričom sa ukážu rozdiely medzi stavom v minulosti a súčasnosti.

Doteraz sme sa zaoberali niektorými

teoretickými a metodologickými východiskami. Ďalej venujeme pozornosť niektorým konkrétnym výsledkom. Všímame si najmä frekvenciu neúplných rodín a ich konkrétnych foriem v skúmanej oblasti. Ukázalo sa, že jednotlivé skupiny nie sú zastúpené v rovnakej miere. Zároveň môžeme pozorovať i rozdiely medzi okresmi Trnava a Spišská Nová Ves, ale i medzi jednotlivými obcami. V celkovej vzorke predstavujú neúplné rodiny 8 0/0. Najfrekvencovanejšie sú prípady, keď neúplná rodina vznikne v dôsledku úmrtia, čo tvorí až 90 0/0 neúplných rodín. V sledovaní ďalších príčin sa ukazujú rozdiely, ktoré sú pravdepodobne ovplyvnené konkrétnymi postojmi obyvateľstva. Napr. v niektorých spišských obciach je postavenie slobodných matiek v mnohých smeroch lepšie ako vo väčšine iných obcí, čo je podmienené istou tradíciou. Vo väčšine prípadov ostávajú bývať u rodičov, pretože sa často stáva, že ešte nie sú ekonomicky samostatné a bez pomoci rodičov by neboli schopné zabezpečiť takúto neúplnú rodinu po materálnej stránke.

Ďalším dôležitým faktorom je, či k strate manželského partnera došlo v individuálnej alebo rozšírenej rodine. Ako ukazujú výskumy, súčasný trend je taký, že rodinná výpomoc sa stáva čoraz viac nevyhnutnosťou, čomu nasvedčuje aj fakt, že individuálne rodiny jednej línie sa snažia postaviť si dom v susedstve, teda aby boli nablízku, a ako potvrdzujú samotní informátori, deje sa to práve kvôli vzájomnej výpomoci. Ak doposiaľ platilo pravidlo, že rozšírená rodina musí bývať pod jednou strechou, môžeme označiť za individuálnu takú rodinu, ktorá síce nebýva pod jednou strechou, ale zato na tom istom pozemku a pritom jednotlivé funkcie rodiny, či už ekonomická, výchovná, atď. sa presúvajú a križujú?

Čo sa týka rozvodu alebo rozchodu manželských partnerov, ukazuje sa, že v niektorých obciach je percento úradne

rozvedených nižšie, hoci skutočný stav je iný. Prečo je to tak, na to nám dá pravdepodobne odpoveď podrobnejší výskum etických noriem jednotlivých lokálnych spoločenstiev.

A keďže každá spoločenská jednotka, a v dôsledku toho aj každá rodina má určité vekové zastúpenie, potom i štúdiom vekových kategórií s ich vzájomnými interakciami sa vytvára celkový obraz definujúci v čase a priestore fungovania daného spoločenstva.

Na záver by sme mohli konštatovať, že problematika neúplných rodín je zložitá a dá sa skúmať z viacerých aspektov. Štúdium neúplných rodín by mohlo

pomôcť objasniť a upresniť jednak vzťahy vo vnútri rodiny, vzťahy medzi lokálnou spoločnosťou a rodinou a naopak, pomôcť detailnejšie pochopiť funkcie príbuzenských vzťahov, ktoré sa v neúplnej rodine vypuklejšie prejavujú. Tak isto neúplná rodina je citlivejšia na svoje okolie a ako zrkadlo odráža ekonomické, morálne a iné problémy. Na príklade neúplných rodín sa dá sledovať, akým spôsobom sa kompenzuje deficit niektorého jej člena, čo mnohokrát pomáha lepšie charakterizovať rodinu. Tak isto spoznávanie pohľadu lokálneho spoločenstva na ňu je sondou do morálky celého tohto spoločenstva.

DIE UNVOLLSTÄNDIGEN FAMILIEN ALS PROBLEM DES ETHNOGRAPHISCHEN STUDIUMS

Zusammenfassung

Bei der Erforschung der Struktur und der Formen der heutigen ländlichen Familien in ausgewählten Ortschaften der Kreise Trnava und Spišská Nová Ves wurde festgestellt, daß die unvollständigen Familien durchschnittlich 8 % aller untersuchten Familien ausmachen. Vom Blickpunkt der Ethnographie aus betrachtet kann man diese Tatsache nicht außer Acht lassen. Wichtiger ist jedoch der Umstand, daß die unvollständigen Familien, in denen ein Elternteil fehlt, etwas Außergewöhnliches darstellen, obzwar sie vielfach eine natürliche Folge des Lebens sind, denn sie evolvieren schon durch ihre bloße Existenz die örtliche Gemeinschaft, zu der sie gehören. Die Reaktionen des Dorfkollektivs sind gewissermaßen ein Barometer des Fungierens sozialer und interpersoneller Beziehungen. Die gegenseitigen Interaktionen zwischen den unvollständigen Familien

und der Dorfgemeinschaft sind in gewisser Hinsicht deformiert. Dank dieses Umstandes kann der Ethnograph das Fungieren der gegenseitigen Interaktionen in der vollständigen Familie, ihre Beziehung zur lokalen Gemeinschaft und umgekehrt besser verfolgen. Er vermag zu analysieren, bis zu welchem Grad die Gemeinschaft, auf deren Hilfe die unvollständige Familie eventuell angewiesen ist, sowie auch diese Familie selbst, die Moralnormen respektiert.

Aus dem bisher Gesagten geht hervor, daß die Problematik der unvollständigen Familien sehr kompliziert ist und von mehreren Aspekten aus untersucht werden kann. Zweck dieses Beitrags ist, gewisse Problembereiche anzuschneiden und im Zusammenhang damit auch einige mögliche theoretische und methodologische Ausgangspunkte aufzuzeigen.

Резюме

Как показали исследования структуры и форм современной сельской семьи в избранных пунктах районов Трнава и Спишска-Нова-Вес, неполные семьи составляют в среднем 8 0/0 всех исследованных семей. И хотя этим количеством нельзя пренебрегать и с аспекта этнографии, важнее, однако, то, что неполные семьи являются чем-то исключительным, хотя во многих случаях естественным последствием жизни, и уже самим своим существованием провоцируют местную общность, неотъемлемой составной частью которой они являются. Ее реакции служат неким барометром функционирования социальных и межличностных отношений. Взаимоотношения определенным

образом деформированы и благодаря этому этнограф может лучше понять функционирование взаимодействия в полной семье, ее отношение к местной общности и наоборот, он может анализировать, до какой степени общность и семья соблюдают моральные нормы, от которых зависит взаимопомощь, и т. д. Как вытекает из вышесказанного, проблематика неполных семей очень сложна и может изучаться в нескольких аспектах. Задача статьи состояла в том, чтобы установить определенные сферы проблем, а в связи с ними и некоторые возможные теоретические и методологические исходные положения.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 31, 1983, číslo 3—4

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. VIERA GAŠPARÍKOVÁ, CSc.

Tajomníčka redakcie
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., doc. PhDr. Emília
Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová,
CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr.
Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek,
CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr.
Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam Pranda,
CSc., prof. PhDr. Antonín Robek, DrSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma
PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dičia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1983

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 31, 1983, № 3—4

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Вера
Гашпарикова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 31, 1983. Nr. 3—4. Erscheint vier-
mal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Viera Gašpariková

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 31, 1983, No. 3—4

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Viera Gašpariková

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Anné 31, 1983, No. 3—4

Paraît quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Viera Gašpariková

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

